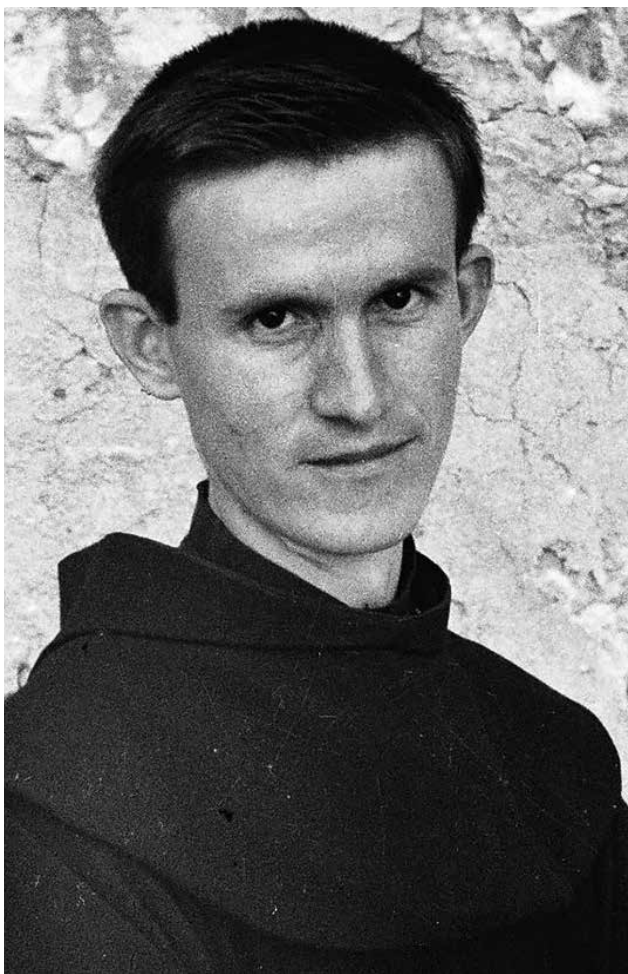

FRA ANDRIJA TOPIĆ (1919. – 1945.)

Mladomisnik ubijen na bolesničkoj postelji

► Piše: dr. sc. fra Robert Jolić

Jedan od najmlađih članova Hercegovačke franjevačke provincije kojega su ubile partizanske vlasti pred kraj Drugoga svjetskog rata bio je bolehljivi mladomisnik fra Andrija Topić. On je ubijen u župnoj kući u Kočerinu zajedno sa svojim ujakom fra Valentinom Zovkom, ko-

čerinskim župnikom. Važno je odmah napomenuti da je njihovo ubojstvo odlično dokumentirano te da su sami partizani ostavili iza sebe pisana svjedočanstva kako su upravo oni bili ubojice. Naknadno su pokušali njihovu smrt bezuspješno podmetnuti ustašama (škriparima), ali su na svakome koraku mogli osjetiti ogromno nepovjerenje hercegovačkoga naroda i zgroženost zbog ubojstva fratara.

Djetinjstvo i školovanje

Bože Topić rođen je 8. prosinca 1919. u Lisama, župa Široki Brijeg. Roditelji su mu bili Andrija Topić i Šima, r. Zovko.¹ Šimin brat, Božin ujak, fra Valentin Zovko, član Hercegovačke franjevačke provincije, bio je još prije njegova rođenja zaređen za svećenika (1913.). Držim da ne treba dvojiti da je upravo ta činjenica kasnije utjecala na Božu da se i on odluči za franjevaštvo i svećenički poziv.

Pučku školu, od 1. do 4. razreda, Bože je završio na Širokom Brijegu. Potom je upisao klasičnu gimnaziju kod franjevaca, također na Širokom Brijegu, koja je onda trajala osam godina. O tom razdoblju njegova života imamo dosta podataka jer su sačuvana godišnja izvješća franjevačke gimnazije. U prvi razred (to bi danas odgovaralo 5. razredu pučke škole) Bože se upisao u jesen 1931. U šk. god. 1931./32. pohađao je I. b razred, u kojem je bilo 37 učenika, a razrednik im je bio fra Ljudevit Vego (kasnije napustio svećeništvo te ostao upamćen kao vrstan povjesničar, pod krsnim imenom Marko). Bože je bio među boljim učenicima pa je prvi razred završio s vrlo dobrim uspjehom, a odlikaša i vrlo dobrih nije bilo previše.² U drugom razredu nisu više bila dva odjela, nego su razred pohađala čak 64 učenika. Razrednik im

¹ Arhiv Provincije: Osobnik I.C, f. 188; R. JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, Mostar, 2009., str. 159.; A. NIKIĆ, *Hercegovački franjevački mučenici*, Mostar, 1992., str. 207.

² Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Četvrti Izvještaj za školsku godinu 1931/32*, Mostar, 1932., str. 21.

je bio dr. fra Svetozar Petric, a na kraju je razred položilo 47 učenika, 15 ih je upućeno na popravni ispit, a dvojica su morala ponovno pohađati isti razred. Bože više nije bio vrlo dobar, nego vjerojatno dobar. Među četvoricom odlikaša u njegovu razredu bio je i Ćiril Kos, kasniji đakovački biskup.³ U trećem razredu bilo ih je 49. Na kraju godine prošla su 33 učenika, 14 ih je upućeno na popravni ispit, a dvojica su morala ponavljati razred. Razrednik im je bio dr. fra Didak Burić. Među odlikašima je, osim Ćirila Kosa, bio i Marijan Vasilj, kasnije fra Stanko. Bože je vjerojatno opet prošao s dobrim uspjehom.⁴ I u četvrtom je razredu Bože prošao s dobrim uspjehom. Odlikaša je bilo pet, među njima opet dvojica gore spomenutih. Razred su položila 33 učenika, 11 ih je palo na popravni ispit, a jedan je izgubio godinu. Ukupno je u razredu bilo 45 učenika. Razrednik im je opet bio dr. fra Didak Burić.⁵ Peti razred, šk. god. 1935./36., ista priča: Bože je opet dobar, 27 učenika je prošlo, 11 poslano na popravni ispit, trojica izgubila godinu, a trojica odselila: ukupno 44 učenika. Razrednik im je bio dr. fra Marijan Zubac.⁶ U šestom razredu razrednik je također bio dr. fra Marijan Zubac. Bože je opet dobar. Razred je prošlo 25 učenika, 10 ih je upućeno na popravni ispit, a nitko nije izgubio godinu. Bilo ih je, dakle, ukupno 35.⁷ Sljedeće šk. god., 1937./38., Bože Topić se ne spominje među učenicima franjevačke gimnazije na Širokom Brijegu. On je tu godinu proveo na Humcu, u novicijatu, s novim imenom: sad je fra Andrija. U šk. 1938./39. god. opet je u školskim klupama, u sedmom razredu, a razrednik mu je dr. fra Dobroslav Šimović. Od 32 učenika, koliko ih je bilo u razredu, 24-ero je uspješno završilo razred, a među njima s odličnim uspjehom fra Krešo Jukić i fra Stanko Vasilj. Osam je učenika upućeno na popravni ispit.⁸ Konačno u šk. 1939./40. god. fra Andrija završava 8. razred. Ra-

Fra Andrija se školovao s mnogim poznatim hercegovačkim franjevcima na Širokom Brijegu. Školski kolega bio mu je i đakovački biskup Ćiril Kos.

zrednik mu je dr. fra Svetozar Petric. Razred je završilo 30 učenika, dvojica su napustila školu, a jedan je umro. Fra Andrija je ovaj put vrlo dobar, a s njim su u razredu i odlikaši fra Nevenko Dugandžić, fra Krešimir Jukić, fra Lujo Milićević, fra Urban Pavković i fra Stanko Vasilj. Vrlo dobar je i fra Blago Brkić, kao i fra Darinko Mikulić i fra Eugen Tomić.⁹ Maturu su položila sva 30-orica. Maturalni ispit

održan je od 17. do 24. lipnja 1940. Predsjednik ispitnog odbora bio je F. Torbarina, načelnik Odjela za prosvjetu IV. ispostave Banske vlasti u Splitu, dopredsjednik dr. fra Radoslav Vukšić, ravnatelj Gimnazije, a članovi dr. fra Oton Knezović (hrvatski jezik), dr. fra Fabijan Paponja (povijest), dr. fra Krešimir Pandžić (latinski jezik) i dr. fra Svetozar Petric (francuski jezik). Fra Andrija Topić maturu je položio s dobrim uspjehom.¹⁰

Bogoslovni studij fra Andrija je nastavio odmah po svršetku mature, 17. rujna 1940. Započeo ga je na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru, ali ga zbog bolesti nikada nije dovršio. Prvi tečaj upisao je u Mostaru u jesen 1940. I u zimskom i u ljetnom semestru svladao ga je veoma dobro, ocjene su mu gotovo najbolje, uglavnom *laudabilis* i *eminens* (8, 8 ½ i 9). Vladanje mu je uvijek

- ³ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Peti Izvještaj za školsku godinu 1932/33*, Mostar, 1933., str. 21. – 22.
- ⁴ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Šesti Izvještaj za školsku godinu 1933/34*, Mostar, 1934., str. 22.
- ⁵ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Izvještaj za školsku godinu 1934-35*, Mostar, 1935., str. 37. – 38.
- ⁶ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Izvještaj za školsku godinu 1935/36*, Mostar, 1936., str. 35. – 36.
- ⁷ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Izvještaj za školsku godinu 1936/37*, Mostar, 1937., str. 40.
- ⁸ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Širokom Brijegu: *Izvještaj za školsku godinu 1938/39*, Mostar, 1939., str. 42. – 43.
- ⁹ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu, *Izvještaj za školsku godinu 1939/40*, Mostar, 1940., str. 52. – 53.
- ¹⁰ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu, *Izvještaj za školsku godinu 1939/40*, Mostar, 1940., str. 55. – 56.

bilo izvrsno (*eminens*). U sljedećem je tečaju (1941./42.) fra Andrija još bolji student, zapravo odličan. Ocjene su u najvećoj mjeri *eminens* (9, 9 ½ i 10). U trećem tečaju (1942./43.) malo je slabiji, kao u prvom tečaju, ali su ocjene sve redom ili *laudabilis* ili *eminens* (8, 8 ½ ili 9). I onda dolazi četvrti tečaj (1943./44.), koji je fra Andrija upisao, ali ispite nije polagao. Razlog je bolest. O tome je zapisao profesor i tajnik bogoslovije dr. fra Rufin Šilić: »Radi bolesti nije pohađao predavanja, pa mu se semestar nije priznao.« Upravo je njegova bolest i bila razlog da ga je provincijal, zacijelo početkom 1944., poslao na oporavak, i to njegovu ujaku fra Valentinu Zovki, koji je bio župnik u Kočerinu. Tu ga je zatekla smrt. I o tome je zapisao isti fra Rufin: »Kao rekonvalescent poginuo na Kočerinu 1945.«¹¹

Tako su fra Andrijine odgojne ustanove, širokobriješka gimnazija i mostarska bogoslovija, početkom 1945. bile u potpunosti uništene i nisu se oporavile do danas, a brojni profesori, učenici i studenti okrutno ubijeni. Jedan od njih bio je i bolehljivi student teologije fra Andrija Topić. Bolovao je od tada gotovo neizlječive tuberkuloze.

Redovništvo i svećeništvo

Fra Andrija je franjevački habit obukao nakon svršenog 6. razreda gimnazije, kako je u to vrijeme bilo uobičajeno. Bilo mu je tada 17 godina. Habit mu je 11. srpnja 1937. obukao provincijal fra Mate Čuturić zajedno s čak 15-oricom kolega. To je svakako jedan od najbrojnijih naraštaja novaka u čitavoj povijesti Provincije. Njihova je sudbina raznovrsna. Neki su napustili zajednicu, ukupno njih petorica. Neki su prošli isto kao i fra Andrija: zvjerski su ih ubili partizani na kraju rata. Fra Lujo Miličević ubijen je u Sloveniji oko 11. svibnja 1945., fra Darinko Mikulić ubijen u Maceljskoj šumi 4./5. lipnja 1945., fra Melhior Prlić, brat laik, ubijen je u Zagvozdu oko 8. veljače 1945. (njegovo je tijelo kasnije identificirano i pokopano u širokobriješkoj crkvi). Ubijena su, dakle, četvorica uključujući i fra Andriju. Dvojica su umrla kao mladi klerici ili svećenici: fra Ljubo Zorić († 10. studenoga 1944.) i fra Bosiljko Kordić († 3. prosinca 1947.) Ostala petorica ostala su franjevci i svećenici te preminuli prirodnom smrću: fra Krešo Jukić († u Mostaru 1971.), fra Stanko Vasilj († na Humcu 1993.), ona dvojica vječito odličnih gimnazijalaca, fra Blago Brkić († na Širokom Brijegu 2009.), fra Teofil Leko († na Širokom Brijegu 1990.) i fra Eugen Tomić († na Humcu 2005.).¹²

S majkom Šimom na Kočerinu

Fra Andrija je vječne zavjete položio 12. srpnja 1941. Za subđakona zaređen je u Mostaru 8. kolovoza 1943., a za đakona samo tjedan dana kasnije, 15. kolovoza 1943. (na Veliku Gospu). Za svećenika ga je 22. kolovoza 1943. zaređio biskup dr. Petar Čule u Mostaru. Tada je, naime, bilo uobičajeno da se klerici zaređuju za svećenike i prije svršetka bogoslovnog studija dok se to danas redovito dopušta tek nakon potpunog završetka studija i položenoga diplomskog ispita. Kako je sam zapisao, rješenjem Ministarstva oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske kao svećenik i redovnik oslobođen je služenja vojne obveze iako su u Kraljevini Jugoslaviji i svećenički kandidati služili polugodišnji vojni rok.¹³ S njim su skupa zaređeni i sljedeći hercegovački franjevci: fra Blago Brkić, fra Krešo Jukić, fra Bosiljko Kordić, fra Darinko Mikulić, fra Lujo Miličević, fra Urban Pavković i fra Eugen Tomić.¹⁴ Gotovo u isto vrijeme zaređen je i fra Stanko Vasilj, ali u Sarajevu, 24. kolovoza. Mladu misu fra Andrija je proslavio u rodnoj župi Široki Brijeg 29. kolovoza 1943., kada i osta-

¹¹ Arhiv Provincije: *Liber classificationum*, sv. II (1937. – 1944.), br. 63, str. 258.

¹² R. JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, str. 158. – 159. Usp. B. BRKIĆ, *Od Hercegovine do Konga*, Mostar – Zagreb, 2003., str. 12.

¹³ Osobnik, I. C, ff. 189-190.

¹⁴ Spisi Provincije: SP, sv. 140, f. 335.

li u svojim župama. O njihovu ređenju i mladim misama zapisano je u *Kršćanskoj obitelji*: »Tako je dne 29. kolovoza čitava Hercegovina bila u svečanom raspoloženju i veselju usprkos ratnim poteškoćama. Veseli se svećenstvo i narod da očiti Božji blagoslov prati hercegovačku franjevačku provinciju, jer dok mnogi i mnogi osjećaju veliki manjak svećenstva, nama je Bog dao samo ove godine 17 mladomisnika (skupina od osam ređenika zaređena je prije gore navedene 9. svibnja, op. R. J.), a brzo će i osamnaestoga na čemu Mu hvala.«¹⁵

Fra Andrija i ujak mu fra Valentin Zovko na Kočerinu 1944.

Iz sačuvanih spisa poznato je da je fra Andrija ozbiljno obolio već početkom 1944. Zbog toga je neko vrijeme proveo i u bolnici u Mostaru. O tome znamo na temelju jednoga dopisa od 13. svibnja 1944. u kojem se ispostavlja račun za liječenje fra Andrije Topića. U spomenutom

dopisu iz Državne bolnice u Mostaru navodi se da je fra Andrija Topić bio 67 dana (od 22. veljače do 28. travnja 1944.) na liječenju u toj bolnici i da je Provincija dužna za liječenje platiti 13.400 kuna. Istodobno je bolnica dala priznanicu da je Provincija uz tu svotu uplatila i dodatnih 10 % od gornje svote, a taj je iznos išao za izgradnju Banovinske bolnice u Mostaru.¹⁶ Nakon liječenja u bolnici fra Andrija boravi kod ujaka u Kočerinu, o čemu saznajemo iz fra Valentinova pisma provincijalu od 22. lipnja 1944. U njemu fra Valentin navodi da su on i kapelan fra Vinko Dragičević dobro, ali da fra Andriji zdravlje nije dobro: »Fra Andrija je malo bolje, čini mi se da nikada neće biti zdrav. Bože daj drukčije!«¹⁷ Tako je fra Andrija bolovao još godinu dana, ali mu nije bilo dano umrijeti prirodnom smrću. Umro je, kao i njegov ujak, nasilnom smrću, samo koji dan po službenom okončanju rata u župnoj kući u Kočerinu. Partizani su ih ubili zajedno u noći s 20. na 21. svibnja 1945. pred očima Andrijiine majke, a fra Valentinove sestre, koja je s njima boravila u kući. Ubijen je u 26. god. života, 8. god. redovništva i 2. god. svećeništva. Pokopan je na groblju u Kočerinu.¹⁸

Zanimljivo je svakako napomenuti da je fra Andrija, iako bolestan, pomagao u dušobrižničkim poslovima u kočerinskoj župi. O tome nam svjedoče matica krštenih i matica umrlih (matica vjenčanih u međuvremenu je uništena). Tako nam matica krštenih svjedoči da je fra Andrija za vrijeme svoga boravka u Kočerinu krstio 42-oje djece, od čega 23-oje u 1944. i 19-ero u 1945. Prvu djecu krstio je 19. siječnja 1944., a riječ je o blizancima Ivanu i Tadiji Grubešiću. Posljednje dijete krstio je istoga dana kada je navečer s ujakom fra Valentinom ubijen u župnoj kući: 20. svibnja 1945. krstio je Ljubicu Kolobarić. Nakon toga djecu su krštavali fra Mirko Magzan, duhovni pomoćnik na Širokom Brijegu, ili don uro Kulaš, župnik na Ledincu, kamo su roditelji iz kočerinske župe nosili djecu na krštenje jer su njihovi svećenici bili ubijeni. Potom djecu krštavaju i fratri iz Gruda. Za vrijeme svoga boravka na Kočerinu fra Andrija je 28. srpnja 1944. vodio sprovod Luce Banožić, r. Brekalo.¹⁹

Mučenička smrt

Prema svim tim podacima jasno je da fra Valentin i fra Andrija nisu bježali pred partizanima. Držali su da im je savjest mirna. Brojni drugi su pobjegli, među njima i kapelan fra Vinko Dragičević. Partizanima, međutim, ionako nije bilo važno je li tko bio kriv ili nedužan: bilo

¹⁵ »Još devet franjevaca mladomisnika«, *Kršćanska obitelj*, br. 9/1943., str. 133. Donesena je i fotografija devetorice mladomisnika.

¹⁶ Arhiv Provincije: SP, sv. 142, ff. 557-558.

¹⁷ Arhiv Provincije: SP, sv. 143, ff. 211-212. Usp. Č. MAJIĆ, *U nebo zagledani*, Široki Brijeg – Zagreb, 2011., str. 240.

¹⁸ Imenik HFP: str. 64 br. 572; Nekrologij HFP, *ad diem*; A. NIKIĆ, *Hercegovački franjevački mučenici*, str. 207.

¹⁹ Župni ured Kočerina: Matica krštenih, sv. V, str. 12. – 32; Matica umrlih, sv. I, str. 40.

Dobro se slagao s fra Vinkom Dragičevićem, ali ih je rastavila komunistička opasnost

im je dovoljno da su svećenici i da nose franjevački habit pa da – iako potpuno nevini – plate glavom. O njihovoj smrti ima dovoljno svjedočanstava, i to iz prve ruke. O stanju 1944. na Kočerinu i o fra Andriji zabilježio je fra Vinko Dragičević, koji je od proljeća 1944. bio kapelan u toj župi: »Nazočnost fra Andrije Topića, fra Valentinova sestrića, koji je bio obolio na plućima i vidno se oporavljao kod svoga ujaka, posebno je u kući širila veselje i raspoloživost. Veseljak po naravi, ugodan u društvu, iako bolestan, pružao je izgled vesela zabavljača.« Partizani su došli u Kočerin 19. studenoga 1944. i od tada se živjelo pod stalnom strepnjom. Borbe su se vodile u blizini, njemačka i hrvatska vojska branila je Široki Brijeg, sve do veljače 1945. Budući da se saznalo kako fra Vinku rade o glavi, on je pobjegao s Kočerina. Na temelju Šimina kasnijeg svjedočenja fra Vinko je saznao da je jedna jedinica partizana došla na Kočerin 20. svibnja 1945. Smjestili su se u tamošnju školu. Među njima je bio i prisilno unovačen Ante Sesar – kasnije fra Alojzije. Najprije su opljačkali u kući što su htjeli, a poslije se uskoro opet vratili. Bilo je to iza ponoći 21. svibnja. Došla su dvojica. Fra Valentina su izveli iz fra Andrijiine sobe, u kojoj je sjedio

s bratićem, i ustrijelili na hodniku na ulasku u njegovu sobu. Drugi je partizan sa šest metaka ubio fra Andriju koji je bolestan ležao na postelji.²⁰

Osim fra Valentinove sestre Šime, fra Andrijiine majke, s fratrima na Kočerinu boravio je tada i 12-godišnji Stanko Zovko, fra Valentinov bratić. On je fratrima bio mali »dijak«, čuvao je krave i radio ostalo što je bilo potrebno. U kasnim večernjim satima 20. svibnja 1945., oko 11 sati, partizani su ušli u kuću. Bila su trojica, kako je posvjedočio. Pravio se da spava, ali je opažao sve što se zbiva u kući. Čuo je kako se fra Valentin, fra Andrija i tetka ispovijedaju. Prošlo je bilo pola noći. Također je čuo da jedan partizan viče fra Valentinu: »Marš napolje!« Nakon toga odjeknuli su pucnji. Fra Andrija je ležao bolestan na postelji. Majka ga je htjela zaštititi pa je gurala pištolj i preklinjala da ga ne ubiju. Međutim, oni su nekoliko metaka ispalili i u nj. Fra Valentina su pokosili rafalom iz automata na hodniku. Stanka su povelili sa sobom, ali ga nisu ubili. Htjeli su prikazati da su fratre pogubili križari, šumnjaci, ali to narod nije povjerovao. Vikali su: »Vidite šta su križari napravili, banda jedna!« Štoviše, istoga su dana kad je svanulo, sami partizani or-

²⁰ K. Šego, »Partizani su me proglasili "najcrnijim" na Kočerinu« (razgovor s fra Vinkom Dragičevićem), *Stopama pobijenih*, br. 3 (2009.), str. 33. – 36. Fra Blago Brkić pogrešno piše da je fra Andrija Topić bio »zaklan«, skupa sa svojim ujakom fra Valentinom Zovkom, na Kočerinu (B. BRKIĆ, *Od Hercegovine do Konga*, str. 12). ili to navodi u nekom prenesenom smislu.

ganizirali pokop fratara na mjesnom groblju, u fratarsku grobnicu, kako bi izgledalo da ih je ubio netko drugi i da oni i sami žale njihovu smrt.²¹ Iako su bili ustrašeni, župljani su u velikom broju došli na sprovod svojim svećenicima. Kada je, nakon velikog sprovoda, partizanski oficir počeo držati govor, mještani su ga prekinuli povikima: »Vi ste ih ubili.«²² Tako je bilo odmah jasno da svi znaju istinu i da ne postoji nikakva mogućnost da bi se ona sakrila.

O njihovoj smrti sačuvani su, međutim, i izvori partizanske strane koji u potpunosti potvrđuju gore navedena svjedočanstva svjedoka iz prve ruke. U dopisu Opštinskog povjereništva K. P. J. za Kočerin, koji je potpisao Danilo Pecelj, predsjednik Povjereništva i istodobno šef Ozne za Kočerin, sa sastanka Povjereništva održanog 21. svibnja 1945., a poslanog Sreskom komitetu u Mostar, navodi se doslovce sljedeće: »Povodom svega ovoga (tj. slabe koristi od domaće milicije i aktivnosti ustaških križara, op. R. J.), na ovaj teren došao je drugi bataljon narodne odbrane, čijemu je štabu ovo povjereništvo kao i sekretar ove opštine iznio stav fratera u samom Kočerinu kao i njihov reakcionerski stav, na osnovi čega je navedeni bataljon likvidirao ove reakcionere pod kamuflažom neprijatelja /ustaško-četničkih bandi/. Prema našem uvidjanšju kod naroda vlada veliko ožalošćenje, mada je kroz narod prosvirano da su to učinile ustaško-četničke bande, a o čemu je dokumentovala i fratorska sluškinšja da su na njima bili ustaško-četnički grbovi. Narod povodom ubijstava ovih fratara, po svim uvidjanjima, stoji u suprotnom mišljenju ŠodĆ naše propagande. Po ovoj tački uzeti su zadatci: da se održi zbor na sahrani ovih bandita, preko kojega će se ukazati narodu na zlodjela ustaško-četničkih bandi, kao i preko daljih konferencija ukazivati na reakcionarski posao, raskrinkavati ih, te na osnovu kojih će se dokumenta govoriti o bratstvu i jedinstvu.«²³ Taj isti Danilo Pecelj, šef Ozne za Kočerin 1945., izvorno četnik iz Ljubinja u istočnoj Hercegovini, tek je nedavno umjesto kokarde na čelo bio stavio petokraku pa je sada, s jedne strane, želio pokazati svoju lojalnost Partiji i partizanima ubijajući »narodne neprijatelje«, dok je istodobno u

Za ubojstvo dvojice franjevaca na Kočerinu komunisti su htjeli optužiti tzv. ustaško-četničke bande. No, puk je dobro znao istinu.

duši ostao četnik žedan hrvatske i katoličke krvi. A zar je moglo biti veće zadovoljštine nego tako brutalno pobiti one koji su stajali na čelu morskoga mu naroda – franjevce svećenike!?²⁴

Zanimljivo je svakako navesti da su sačuvane daske iz fra Andrije postelje na Kočerinu, okrvavljene njegovom krvlju. Nevjesta fra Franje Vlašića sjećala se da ih je kasnije, dok je još bila djevojka, ribala i prala. Te su daske naknadno prenesene na Široki Brijeg i stavljene ispod oltara sv. Križa, a danas se čuvaju u riznici Vicepostulature na Širokom Brijegu. Osim toga, sačuvana je i krvava plahta s fra Andrije postelje. Čuvala se u franjevačkoj knjižnici u Mostaru, a danas je i ona u riznici Vicepostulature na Širokom Brijegu.²⁵

Umjesto zaključka

Fra Andriju Topića nisu poštedjeli iako je bio teški bolesnik i vrlo vjerojatno ne bi dugo poživio ni da ga nisu dirali. Uistinu je neshvatljivo da čovjek može biti tolika zvijer, ali s druge strane ovdje nije riječ ni o kakvoj iznimci. Zar nisu isti ti samo tri mjeseca prije iz postelje izvukli staroga i teško bolesnoga fra Marka Barbarića koji je bio već duže vrijeme nepokretan te ga skupa s ostalom 11-oricom brutalno ubili, polili benzinom i spalili u protuzrakoplovnom skloništu ispred širokobriješkog samostana? Kasnije su širene partizanske priče o tome da su fratri na njih pucali, štoviše polijevali ih vrelim uljem sa samostanskih prozora, što su najprovidnije promidžbene laži. Pa i kad bi te priče bile istinite, sigurno je da na njih nisu pucali ni fra Marko Barbarić na Širokom Brijegu, a ni fra Andrija Topić u Kočerinu jer su obojica bili teški bolesnici. Zbog čega su svejedno i njih dvojica tako okrutno umorena? Jedini odgovor, kao uostalom i za sve ili barem za daleko najveći broj hercegovačkih franjevaca i drugih svećenika u Hercegovini i na drugim mjestima, može se pronaći samo u slijepoj i suludoj mržnji novih vladodržaca na sve što je bilo hrvatsko i katoličko: a upravo su svećenici i franjevci bili simboli i jednoga i drugoga. ✍

²¹ S. ZOVKO, »Kako su ubijeni fratri na Kočerinu«, *Stopama pobijenih*, br. 3 (2009.), str. 32; A. BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007., str. 666. – 667.

²² Arhiv Vicepostulature, Široki Brijeg: Osobni karton fra Andrije Topića; Č. MAJIĆ, *U nebo zagledani*, Široki Brijeg – Zagreb, 2011., str. 240.

²³ »Izvjestaj« u prijepisu objavljen u *Stopama pobijenih*, br. 3 (2009.), str. 30. – 31.

²⁴ Usp. I. LUČIĆ, »Zločin i laž (Odnos Katoličke crkve i jugoslavenske komunističke vlasti u Hercegovini)«, *Hercegovina franciscana*, br. 5 (2009.), str. 156. – 157.

²⁵ Izjava fra Vinka Prlića (Arhiv Provincije: SP, br. 636/71); Arhiv Vicepostulature, Široki Brijeg: karton fra Andrije Topića.

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesna« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subrača«,
VI., 1 (10), Široki Brijeg, 2013.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR;
4,25 CHF; 6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN;
EU 7,5 EUR; CH 8,50 CHF;
SAD 13 USD; Canada 13 CAD

Zastupništvo, distribucija, pretplate:
Ihtis, Zrinskih i Frankopana 22,
88000 Mostar; mob.: 063-837-002;
e-adresa: udругaihtis@gmail.com

Računi samo za pretplate (računi za dobrovoljni prilog na zadnjoj korici):
BiH (Ihtis Mostar): ProCredit Bank
d.d. Sarajevo, poslovnica Mostar –
1941053316700142
HR (Tihomir Čule): ZaBa, poslovnica
Metković – 2360000-3610872394
INOZEMSTVO: IBAN: BA39 1941
0533 1670 1209; SWIFT CODE:
MEBBBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Svaki izlazak ovoga našega glasila prava je radost. Čovjek prepoznaje da u društvu nastavljaju živjeti snage kojima je do istine, pravde, života domovine s obiju strana granice. Valja to znati u ova vremena krize kada nas nastoje zbuniti s raznih strana.

Neokomunistička vlast u Hrvatskoj nastavlja svojim putem dok na mnogim poljima društvenog života nastoji vratiti povijesni kotač u neka druga vremena. Događa se to i na polju ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraču te u 45 godina bezdušne komunističke vladavine. Između ostaloga, zatvaraju Ured za pronalaženje, obilježavanje i održavanje grobova žrtava komunističkih zločina nakon Drugoga svjetskog rata. Poručuju da postoji samo njihova istina i ništa više. Umjesto toga, morali bi se sjetiti pomirbe iz devedesetih godina prošloga stoljeća, onih godina kada smo morali ratovati za svoju slobodu. U svojim smo glavama nosili različite poglede na život, ali i istu ljubav prema slobodi i domovini. Zbog toga smo pobijedili.

Ovdje na Širokom Brijegu Povjerenstvo za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugoga svjetskog rata i porača te Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača« misle drukčije od hrvatskih vlasti s obiju strana granice. Brinu se da ubijeni i nedostojno pokopani nađu svoje mirno posljednje počivalište. Tako smo nakon izlaska prošloga broja

ovoga našega glasila u mjesnom groblju Mekovac pokopali 42 žrtve iz Drugoga svjetskog rata i porača. Ima tu Nijemaca, ustaša, domobrana, partizana, civila i franjevaca. Pokušali smo barem nekima, jer je za sve preskupo, s pomoću DNK analize vratiti i ime i prezime, ali samo je 14 uzoraka dalo potvrđan ishod. To opet ne odgovara uzorcima onih koji traže nekoga svoga. No, nije nam žao. Učinili smo sve što je u našoj trenutnoj moći. Kostri smo im odvojeno položili u limene sandučice, stavili na njih oznake gdje su točno pronađene i položili u zajedničku općinsku grobnicu. Namjeravamo u do gledno vrijeme sagraditi i odgovarajuću kosturnicu. Sve ih poštujemo i odnosimo se prema njima ljudski. Bez pomirbe nema nam zajedničke budućnosti.

Iako za sada nismo s pomoću DNK analize uspjeli pronaći franjevca među spomenutim ubijenima na Širokom Brijegu, nastavlja se potraga za posmrtnim ostacima naše ubijene braće. Trenutno je u tijeku DNK analiza ubijenih na Tomića njivi u Ljubuškom. Nadam se da će biti gotova do izlaska sljedećeg broja našega glasila, a možda će čak dotle biti i pokopani. Ipak, brzina nije važna, važno je da nastavljamo zacrtanim putem.

Nema nam druge nego osloniti se na same sebe jer je društvo oko nas podbacilo. Ali, Bog je s nama i zbog toga je pobjeda naša.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Glas o mučeništvu	42
Podsjetnik	15	Glas o znakovima	46
Povijesne okolnosti	19	Pobijeni	47
Povjerenstva	28	Djela pobijenih	53
Stratišta	30	Odjek u umjetnosti	54
Istraživanja	32	Razgovor	56